

student-class, teacher-class, etc.), joint activities carried out by means of communication and has a problem-searching nature. The basic essential characteristics of «methods of interactive learning» concept are outlined as system of methods: purposeful active interaction of the subject of learning with the learning environment, to create the optimal conditions for their development; subject-subjective interaction through conversation, dialogue between all participants in the educational process; formation of the experience of intensive communication; mutual learning of the participants among themselves and in the process of communication with the teacher; mastering of the organization skills of joint educational activities, as well as the exchange, change and variety of activities; purposeful reflection by the participants of their activity and interaction. A generalization of the classification features of the interactive methods of learning is carried out, namely: by groups of interactions (preventive, simulation, non-simulation); in the stages of learning process (creation of a positive atmosphere of learning and communication organization of students, motivation of educational activity and actualization of basic knowledge, representations of students, assimilation of new knowledge, formation of skills, skills, emotional and value orientations and attitudes of students, generalization, systematization of knowledge, organization reflection of cognitive activity); on the principle of activity of participants (physical, social, cognitive); in the predominant direction of educational-cognitive communication (teacher-student, student-student); by the number of participants in interactive training (group, front).

Key words: interactivity, interactive learning, interactive learning methods, classification of interactive learning methods.

Стаття надійшла до редколегії 05.05.2018

УДК 37.091.12.011.3-051:37.01531:502/504

Ірина СІЧКО

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри
початкової освіти Миколаївського національного університету
імені В. О. Сухомлинського,
м. Миколаїв, Україна*

Оксана ЯКОВЕЦЬ

*магістрантка факультету дошкільної та початкової освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського,
м. Миколаїв, Україна*

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ I СТУПЕНЯ ДО ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ

У статті розглянуто різноманітні підходи до визначення поняття професійної підготовки вчителя, екологічна компетентність як шлях вирішення екологічних негараздів та досягнення гармонії у системі «суспільство – природа». На основі узагальнення наукових джерел розкриваються особливості і змістове наповнення поняття «екологічна компетентність». Наводяться принципи процесу ефективного формування екологічної компетентності майбутнього вчителя ЗОШ I ступеня. З'ясовано взаємозв'язок понять «екологічна культура» та «екологічна компетентність». Охарактеризовано особливості професійної підготовки майбутнього вчителя загальноосвітньої школи I ступеня до формування екологічної компетентності учнів та з'ясовано взаємозв'язок понять екологічна культура та екологічна компетентність.

Ключові слова: професійна підготовка вчителя, вчитель загальноосвітньої школи I ступеня, екологічна компетентність, екологічна культура, екологічне виховання, екологічна компетенція, психолого-педагогічна компетенція, педагогічна готовність, професійно-екологічна підготовка.

Сучасний екологічний стан планети ставить під загрозу подальше існування та розвиток людства. Однією із передумов вирішення екологічних проблем сучасності є розвиток екологічної культури особистості та суспільства, важливу роль у формуванні яких відіграє школа, і, зокрема, її початкова ланка.

У законі України "Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на

період до 2020 року" в четвертому розділі серед основних інструментів реалізації національної екологічної політики визначено освіту й наукове забезпечення формування та реалізації цієї політики. У документі наголошується на розробленні методологічних основ та запровадженні безперервної екологічної освіти (п. 4.9).

У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. серед перспективних

напрямок виокремлено питання її екологізації. [7]

У Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття») [2], Національній доктрині розвитку освіти [6], Національній програмі виховання дітей та учнівської молоді в Україні [8] зазначено, що освіта повинна носити гуманістичний характер, а організація виховання має базуватися на засадах людяності, визнанні цінностей людської особистості, її права на вільний розвиток та реалізацію своїх здібностей. Тому перед сучасним вчителем стоїть завдання – виховати різнобічно та гармонійно розвинену, національно свідому, високоосвічену, життєво компетентну, творчу особистість, яка здатна до саморозвитку та прагне самовдосконалення.

Система професійної підготовки вчителя має бути спрямована не тільки на озброєння майбутніх спеціалістів найновішими знаннями з психології, педагогіки, різних методик, а й на підготовку до їх поглиблення, розширення, комплексного використання на практиці та на формування умінь і навичок самоосвіти, що повинно стати важливою рисою педагога.

Різноманітні аспекти проблеми професійної підготовки вчителя висвітлені у багатьох дослідженнях психологів та педагогів. Питанням щодо змісту педагогічної освіти присвячені роботи А. Алексюка, С. Гончаренка, І. Зязюна, І. Підласого та інших; проблема вдосконалення технологій навчання майбутніх учителів розкрита у дослідженнях В. Бондаря, О. Мороза, О. Пехоти, О. Пометун, О. Савченко.

Різноманітні аспекти формування особистості педагога та питання вдосконалення підготовки студентів педагогічного вищого навчального закладу відображені у наукових працях О. Абдулліної, І. Глазкової, Н. Кузьміної, В. Кузя, О. Мороза, Н. Половникової, В. Семиченко, В. Сластьоніна, Г. Троцько, Н. Хміль, О. Щербакова та інших.

Окремим аспектам формування екологічної компетентності учнів і студентів педагогічних навчальних закладів присвятили свої дослідження О. Король, Т. Кузнецова, С. Либідь, В. Львова, П. Пономарьова, Г. Пустовіт, Н. Пустовіт, Г. Тарасенко, М. Швед.

Водночас ряд аспектів у цьому напрямку вимагає поглибленого вивчення теоретичного осмислення пошуку нових продуктивних шляхів, умов і засобів активізації процесу підготовки майбутніх учителів до формування екологічної компетентності учнів.

Мета – охарактеризувати особливості професійної підготовки майбутнього вчителя загальноосвітньої школи I ступеня до формування екологічної компетентності учнів.

Якість екологічної освіти та виховання школярів, у свою чергу, у значній мірі залежить від готовності вчителя до професійної діяльності з цього напрямку.

Відповідно до завдань, на основі опрацьованих психолого-педагогічних праць, нами розкрито сутність та визначено структуру професійної готовності вчителя загальноосвітньої школи I ступеня до формування екологічної компетентності учнів. Професійну готовність нами визначено як єдність двох взаємопов'язаних складових – особистісної та педагогічної готовності. Під особистісною готовністю майбутнього вчителя до формування екологічної компетентності учнів початкових класів ми розуміємо цілісне особистісне утворення, що характеризується певним рівнем оволодіння екологічними знаннями, сформованим мотиваційно-ціннісним ставленням до навколишнього середовища і людей та активною життєвою позицією у питаннях вирішення екологічних проблем сьогодення. Складовими особистісної готовності визначено когнітивний, мотиваційно-ціннісний та діяльнісний компоненти.

У процесі підготовки майбутнього вчителя можна виокремити такі компоненти: загальна підготовка (методологічно-розвиваюча); спеціально-професійна (психолого-педагогічна, методична); особистісна підготовка (самовиховання особистості майбутнього педагога, його самовизначення) [1].

У сучасних умовах реформування освіти змінюється статус вчителя, його освітні функції, тому зростають вимоги до професійної компетентності майбутніх учителів.

Як зазначає академік І. Зязюн, “головною метою вищої освіти має бути становлення цілісної і цілеспрямованої особистості, готової до вільного гуманістичного орієнтованого вибору і індивідуального інтелектуального зусилля, що володіє багатофункціональними компетентностями”. [4]

Компетентність – динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [9].

Екологічні проблеми нині носять глобальний характер і стосуються всього людства. На сучасному етапі розвитку суспільства питання формування екологічної компетентності набуває особливого значення. Головна причина цього є тотальне екологічне недбальство та безкультур'я. У зв'язку з цим необхідно звернути увагу на екологічну освіту дітей з перших років виховання. Виникає необхідність змінити освітню парадигму з антропоцентричної на екологоцентричну та вдосконалити навчально-виховний процес у дитячих

садках, школах та ВНЗ з метою формування в молоді екологічної компетентності та здатності до раціонального природокористування. У зв'язку з цим зростає роль вихователів та учителів, від яких залежить формування екологічної компетентності у підростаючого покоління. Успішне здійснення формування екологічної компетентності вимагає від майбутнього вчителя загальноосвітньої школи I ступеня високої професійно-екологічної підготовки.

Загальноосвітня школа I ступеня починає формувати дбайливе ставлення учнів до багатств природи та суспільства, навички та усталені правила поведінки в природі; розкриваються доступні розумінню молодших школярів взаємозв'язки, які існують у природі. Вчителі приділяють багато уваги вихованню гуманного ставлення до живого, нормам поведінки у природному середовищі, дотримання яких становить основу екологічної культури особистості.

Школярі дізнаються про реальні екологічні проблеми, до яких належать: захист неживої та живої природи від забруднення та винищення, збереження різноманітних та цілісних угруповань, охорона природи як необхідна умова збереження життя на планеті.

У сучасному розумінні екологічна компетентність – наукове розуміння природи і сучасних технологій, а також здатність застосовувати його в практичній діяльності; уміння застосовувати науковий метод, спостерігати, аналізувати, формулювати гіпотези, збирати дані, проводити експерименти, аналізувати результати [5].

Екологічна компетентність дає змогу сучасній особистості відповідально вирішувати життєві ситуації, підпорядковуючи задоволення своїх потреб принципам сталого розвитку. Тому екологічна освіта потребує особливої уваги, оскільки збалансованість є результатом узгодження економічно-соціального розвитку суспільства та збереженням довкілля.

Педагогічна готовність розглядається нами як система спеціальних психолого-педагогічних компетенцій, які дають змогу вчителю ефективно організувати у школі виховні заходи екологічного змісту, та внутрішню налаштованість його на здійснення формування екологічної компетентності учнів. Складовими педагогічної готовності є змістовий, мотиваційний та операційний компоненти.

На основі аналізу психолого-педагогічних праць з проблем підготовки вчителя до різних напрямів професійної діяльності визначено та обґрунтовано, що підготовка майбутніх вчителів до формування екологічної компетентності учнів

загальноосвітньої школи I ступеня – це цілісний навчально-виховний процес, спрямований на розвиток особистісних якостей майбутнього вчителя, пов'язаних зі ставленням до природи, природоохоронної діяльності та роботи вчителя з екологічного виховання, на формування екологічної компетенції, природовідповідної поведінки, системи відповідних професійно-педагогічних компетенцій, які б забезпечували можливість цілеспрямовано та послідовно працювати над формуванням складових екологічної компетентності учнів загальноосвітньої школи I ступеня.

Дослідження багатьох науковців доводять, що майбутні вчителі не володіють достатніми знаннями, ціннісними орієнтаціями, мотивами, відповідними уміннями й навичками для вирішення завдань формування екологічної компетенції в учнів ЗОШ I ступеня, що підтверджує переважання у них природовідповідного та пасивно-агресивного типів поведінки стосовно природи та природонебезпечних дій інших, середнього та низького рівнів готовності до формування екологічної компетентності учнів ЗОШ I ступеня.

Аналіз діяльності майбутніх вчителів під час педагогічної практики у школі засвідчив, що вона носить ситуативний, спонтанний характер і зводиться, в основному, до формування екологічних знань про об'єкти природи, взаємозв'язки у природі тощо; інші складові екологічної культури учнів залишаються поза їхньою увагою, водночас, майбутні вчителі недостатньо реалізують виховні можливості навчально-виховного процесу – методів, засобів впливу на учнів.

Аналіз результатів анкетування майбутніх вчителів ЗОШ I ступеня, що проводилося в рамках констатувального етапу нашого дослідження, засвідчив, що екологічна тематика сьогодні займає досить важливе місце у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи I ступеня; майбутні вчителі розуміють роль екологічного виховання молодшого школяра, надають значну увагу його організації, однак, вказують на труднощі у здійсненні формування екологічної компетентності учнів, пов'язані із обмеженістю навчального часу, нестачею навчально-методичної літератури, відповідних знань з екології та методики екологічного навчання.

Щоб сформувати „образ природи” в свідомості учня – треба знати та вміло поєднувати процеси розумового, екологічного, морального і національного виховання дитини. Тому, готуючи навчально-методичну базу для майбутнього вчителя треба керуватись не лише шкільною програмою з екології та природознавства, а й усвідомлювати те, що один чи два вчителя з природознавства не

в змозі сформувати екологічну компетентність в усіх учнів.

Основною метою підготовки майбутнього вчителя до формування екологічної компетентності учнів є розвиток його екологічної культури, що забезпечить його готовність до природозберігальної, природоохоронної та еколого-виховної діяльності в школі. Ось головні завдання:

- розуміти та вправно користуватись етичними та моральними основами, екологічними поняттями, правилами та нормами культурної поведінки у життєвих ситуаціях.
- доступно подавати матеріал екологічного спрямування для професійно-педагогічного читання, а також розширення педагогічного досвіду.
- вправно організовувати роботу з розв'язання екологічних завдань і різноманітних ситуацій відповідного змісту.
- пропонувати та надавати можливість не тільки ознайомитись, а й оволодіти усіма доступними формами екологічної компетентності школярів.

Різноманітність змісту, форм і методів позакласної роботи з учнями ЗОШ І ступеня у школах знаходить свій вияв у таких її напрямках:

- освітня позакласна робота (форми цієї роботи факультативи, гуртки, самопідготовка, консультації тощо);
- суспільно-соціальна робота (формування в учнів екологічного світогляду, моральності, залучення до громадського життя);
- читання різноманітних літературних творів про природу, тварин, рослин (це сприяє формуванню знань про живу та не живу

природу, прищеплення любові до навколишнього світу);

- народознавча діяльність (передбачає різноманітні заходи, що проводяться у формі бесід, рольових ігор, інсценізацій, конкурсів, вікторин тощо).

При цьому основна увага повинна приділятися як змісту, так і емоційності занять, наявності виховного компоненту. Творче використання адекватних форм і методів роботи з молодшими школярами, забезпечення практичної реалізації набутих знань, створення належних умов для емоційної ідентифікації сприятимуть формуванню у вихованців екологічної компетентності.

На підставі зазначеного вище робимо висновки про недостатню ефективність професійної підготовки майбутніх вчителів ЗОШ І ступеня у вищому навчальному закладі до формування екологічної компетентності учнів початкової школи. В результаті опрацювання психолого-педагогічної літератури з проблем підготовки вчителя до формування екологічної компетентності, нормативних документів та аналізу стану готовності майбутніх вчителів до формування екологічної компетентності учнів початкової школи нами виявлено суперечності між потребами суспільства та держави у високому рівні забезпечення екологічного виховання та недостатнім рівнем відповідної підготовки вчителя початкових класів, між можливостями навчально-виховного процесу у підготовці майбутніх вчителів до формування екологічної компетентності учнів та реальним станом їхньої підготовки до формування екологічної компетентності у початкових класах. На вирішення вказаних суперечностей і спрямовано подальшу експериментальну роботу.

Список використаних джерел

1. Володько В. М. Основні компоненти загальнопедагогічної підготовки майбутнього вчителя / В. М. Володько // Проблеми сучасної педагогічної освіти: Зб. ст. / Крим. держ. гуманіт. ін-т. – К., 2001. – Вип. 3. – 4 – С. 25 – 42.
2. Державна національна програма "Освіта" ("Україна XXI століття") [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/896-93-п>
3. Закон України "Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>
4. Зязюн І.А. Філософія поступу і прогнозу освітньої системи // Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи: [монографія] / І. А. Зязюн. – К.: ГДПУ, 2005. – С. 10-18.
5. Концепція Нова Українська школа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://osvita.ua/doc/files/news/520/52062/new-school.pdf>
6. Національна доктрина розвитку освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002/>
7. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
8. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uazakon.com/document/fpart68/idx68425.htm>
9. Проект нового базового Закону України «Про освіту», стаття 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ru.osvita.ua/legislation/law/2231/>

Сичко І.О., Яковець О.Р. Підготовка будучого вчителя ООШ І ступеня к формированию экологической компетентности учеников

В статье рассмотрены различные подходы к определению понятия профессиональной подготовки учителя, экологическая компетентность как путь решения экологических проблем и достижения

гармонии в системе «общество – природа». На основе обобщения научных источников раскрываются особенности и содержательное наполнение понятия «экологическая компетентность». Приводятся принципы процесса эффективного формирования экологической компетентности будущего учителя ООШ I степени. Раскрывается взаимосвязь понятий «экологическая культура» и «экологическая компетентность». Охарактеризованы особенности профессиональной подготовки будущего учителя общеобразовательной школы I степени к формированию экологической компетентности учащихся.

Ключевые слова: профессиональная подготовка учителя, учитель общеобразовательной школы I степени, экологическая компетентность, экологическая культура, экологическое воспитание, экологическая компетенция, психолого-педагогическая компетенция, педагогическая готовность, профессионально-экологическая подготовка.

Sichko I., Yakovets O. Preparing the future teacher general learning school and steps to forming the ecological competence of teachers

The article deals with various approaches to the definition of the concept of teacher training, environmental competence as a way of solving environmental problems and achieving harmony in the system "society – nature". On the basis of the generalization of scientific sources, the peculiarities and content of the concept of "environmental competence" are revealed. The principles of the effective formation of the ecological competence of the future teacher of secondary schools of the I degree are given. The correlation between concepts "ecological culture" and "ecological competence" is revealed. The peculiarities of the professional training of the future teacher of the secondary school of the I degree to the formation of the ecological competence of the students are characterized and the relationship between the concepts of ecological culture and ecological competence is clarified.

Key words: professional training of teacher, teacher of general education school I degree, ecological competence, ecological culture, ecological education, ecological competence, psychological and pedagogical competence, pedagogical readiness, extracurricular work, vocational and ecological preparation.

Стаття надійшла до редколегії 15.03.2018

УДК 373.2.015.311:172.15:37.091.4

Світлана ТЕСЛЕНКО

викладач кафедри дошкільної освіти
Миколаївського національного університету
імені В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв, Україна
e-mail: svetlanateslenko73@gmail.com

ПРОБЛЕМА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ Г. ВАЩЕНКА

У статті розглядається педагогічна концепція та система виховання української молоді Г. Ващенка, висвітлено погляди вченого на національно-патріотичне виховання. В основу виховання української молоді видатний педагог ставить загальнолюдські та національні цінності, а виховним ідеалом виступає служіння Богові і Україні. Великого значення для виховання патріотичних почуттів вчений надавав національній свідомості, яку необхідно формувати вже з раннього дитинства спочатку у родині, а потім у дошкільному навчальному закладі. Проаналізовано погляди вченого на вплив музики, слова, казки на формування національної свідомості підростаючого покоління, ідеї педагога щодо організації роботи дошкільного навчального закладу та шляхи виховання у дітей та молоді патріотичних почуттів та любові до Батьківщини. Описано експериментальну методику формування національно-патріотичної вихованості у дітей старшого дошкільного віку на засадах педагогічної спадщини Г. Ващенка.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, діти дошкільного віку, педагогічна спадщина Г. Ващенка, патріотичне виховання, патріот.

Національно-патріотичне виховання є пріоритетним напрямом освітньої роботи на сучасному етапі. Виховання в дошкільників любові до рідної Батьківщини, поваги до свого народу нині є актуальними проблемами нашої держави. Сьогодні, як ніколи, важливо звернутися до поглядів видатних педагогів щодо шляхів реалізації методів та форм організації патріотичного виховання ді-

тей та молоді. Однією із таких постатей в історії педагогіки України є ім'я видатного педагога, вченого Г. Ващенка, чия спадщина ще не повністю вивчена. Отже, в умовах сьогодення актуальною є педагогічна концепція виховання національно свідомої та творчої особистості талановитого українського педагога Г. Ващенка.

Мета статті: розглянути окремі положення